

Nők az egyházban

A szerző pasztorálteológus, 2015 óta a Bécsi Egyetem privátdocense. Jelenleg a Német Püspöki Konferencia Világegyház és Misszió intézetében kutat, és Frankfurtban a Jezsuiták Filozófiai és Teológiai Főiskolájának megbízott tanszékvezetője.

Érdekes lenne megkérdezni a kedves olvasót, mire volna kíváncsi a témával kapcsolatosan. A nők egyházi és társadalmi helyzetével foglalkozó írások túlnyomó részben megállapítják azt a tényt, hogy a nőket a mai napig nem értékelik és becsülik kellőképpen. Az egyházon belül pedig, ha a „nő téma” előkerül, akkor ez az elégedetlen hangulat általában csak fokozódik. Német nyelvterületen, modern teológusként szinte kötelező módon (főként nőként) illik elégedetlennek lenni, férfi modern teológusként pedig osztani kell az elégedetlen kolléganők álláspontját. Nem sok megfélemlítést tartalmaznak tehát a nők helyzetével foglalkozó diskurzusok, sem a nők kiemeltebb elismerése mellett tüntető hétköznapi megmozdulások. Pandóra szelencéje nyílik meg azonban minden egyes alkalommal, ha a téma előkerül; különösképpen is az egyházi hierarchia köreiben gyakran a félelem lesz „úrrá” a helyzeten. Megjegyzem, ezen legtöbbször nem is csodálkozom. Merész vállalkozás tehát ezt a témát a katolikus egyházban elővenni, de néhanapján érdemes foglalkozni vele. A következőkben kísérletet teszek teológusként és nőként, pályafutásom alatt először, nagyon rövid és átfogó áttekintést nyújtani a nők egyházi helyzetéről, szerepéről és feladatáról, annak fejlődéséről a II. Vatikáni zsinattól egészen Ferenc pápáig, nyilván a teljesség igénye nélkül. A kedves olvasóra pedig rábízom, döntse el, van-e ok elégedetlenségére.

Előljáróban

Ahhoz a szerencsés generációhoz tartozom, amely nőként, lányként ministrálhatott. Nem éreztem azt, hogy lányként hátrányban lennék a fiúkkal szemben. Aki gyakrabban ministrált, az nálunk főministráns lett. Így a '90-es évek második felében a szatmárnémeti székesegyházban egyike voltam a főministránsoknak. A felelősségvállalásnak és az oltárközelségnek ez a tapasztalata indított el a teológiai tanulmányok felé, mégpedig Kolozsvárra. A híres erdélyi szellemi központban se tanárok, se diáktársak részéről nem éreztem azt, hogy kevésbé becsülnének azért, mert nő vagyok és nőként készülök egyházi szerepvállalásra. Tény és való, hogy pap nem szerettem volna lenni, és valószínűleg ezért sem éreztem azt, hogy valami, amit nagyon szeretnék, tilos. Egyházi szerepvállalásra viszont készültem. 2004-ben, egy évvel tanulmányaim befejezése előtt, megyéspüspököm felkért, hogy legyek az egyházmegye újonnan induló pasztorális irodájának a vezetője. Az ajánlatot elfogadtam, és öt éven át Szatmáron a püspökség munkatársa voltam. Kollégáim túlnyomórészt nők voltak. Ez idő alatt nem éreztem egyszer sem azt, hogy ne becsülnének, vagy ne értékelnének eléggé azért, mert nő vagyok. Azért viszont, mert laikus keresztény vagyok, előfordult, hogy kevésbé kompetensnek tartottak.

A doktori tanulmányok befejeztével Ausztriába kerültem, hogy elmélyültebben foglalkozzak a teológia mint tudomány művelésével. Itt talákoztam először azzal, hogy laikus férfi és laikus nő között is lehet különbség. A laikus férfiak nem annyira érdekesek sem a teológiai diskurzus számára, sem az egyházon belüli megmozdulások kapcsán. Nem úgy, mint a nők. Ott láttam először azt, hogy nőként illik elégedetlennek lenni, hogy kelet-európai nőként könnyen erényt lehet kovácsolni egyfajta áldozatszerepből (mert hát Kelet-Európában még borzasztóbb a nők helyzete), és láttam azt is, hogy milyen könnyen bele lehet esni abba a csapdába, ahonnan már csak az látszik, amit nőként az egyházban nem lehet vállalni. Olyan kolléganőkkel talákoztam, akik kritizálták a vélt férfiorientált egyházat, kioktatták a klérust és az egyházi hierarchiát a nők helyzetére vonatkozóan, nem figyelve közben arra, hogy viselkedésük épp olyan lekezelő és moralizáló, mint amilyen az az egyházi magatartás, amelyet ők kritizálnak. Legtöbbször nem értettem, hogy mi a célja annak a támadó és elégedetlen hangnemnek, ami a hierarchiában érthetően inkább félelmet, és nem a várt nyitottságot eredményezi, ugyanakkor elferdíti a nemek közötti egyenjogúság szép gondolatát, a feminizmus igazi, tulajdonképpen pozitív arculatát. A támadó és követelőző magatartás miatt, főleg Kelet-Európában, szitokszavakká kovácsolódtak a feminizmus, a gender, a nők–férfiak közötti egyenjogúság fogalmai. Darázszerűségekre nyúl, aki ezzel foglalkozik.

Alapjában egyetértek a nők jogai melletti kampányok követeléseivel. Amivel elégedetlen vagyok, az a követelések imént említett módja. Nagy kíváncsisággal követem a női diakonátus témájával foglalkozó bizottság munkáját, és hiszem azt, hogy egyházunk sokat gazdagodna azáltal, ha diakonisszák működnének benne. Teológiaiilag nem látnám akadályát sem a nők diakonisszává való szentelésének, sem pedig annak, hogy tovább gondoljuk a nők ordinációjával kapcsolatos eddigi egyházi álláspontunkat.

A kezdetek

Norbert Ohler, freiburgi történész 2014-ben eddig példátlan szöveggyűjteménnyel gazdagította a nők helyzetével foglalkozó egyházi szakirodalmat. Az ősegyháztól kezdődően, a középkoron és az újkoron át egészen a jelenkorig összegyűjti a nők egyházi és társadalmi helyzetével foglalkozó primer dokumentumforrásokat, melyeket vagy a német nyelvű helyi egyházak, vagy pedig a Szent-szék adott ki. A több mint 400 normatív és narratív szöveget tartalmazó forrásdokumentáció rekonstruálni engedi a nők helyzetével foglalkozó egyházi, valamint társadalmi diskurzust, a diskurzusokat előmozdító társadalmi helyzetet és a különféle korokra jellemző nőképet. Ha kezünkbe vesszük a könyvet, annak hátoldalán Petrus Venerabilis clunyi apát 1142-re datálható idézetét találjuk: „Miért ne lehetnének rátermett nők Istenünk hadseregének vezetői?”¹ Ebben a rövidke, 12. századi mondatban implicite benne van az a bűvös fogalom, amely körül a nők egyházi és társadalmi hely-

¹Norbert Ohler (szerk.): *Frauen im Leben der Kirche. Quellen und Zeugnisse aus 2000 Jahren Kirchengeschichte*. Aschendorf, Münster, 2015.

²Vö. Theresia Heimerl:
Das andere Wesen. Frauen in der Kirche. Styria, Wien – Graz – Klagenfurt, 2015, 58.

zetével foglalkozó teológiai diskurzus jelenleg folyik. Ez a bűvös fogalom pedig nem más, mint a hatalom.² A hatalom-centrikus kérdések sorozata a témát illetően pedig végtelen. Íme, néhány gyakori példa: kinek áll hatalmában bármit is eldönteni az egyházban? Kinek áll hatalmában társadalmi kérdésekben dönteni? Kinek áll hatalmában eldönteni, ki milyen nemű? Kinek áll hatalmában meghatározni, mi a nőies, és mi nem az? Kinek áll hatalmában meghatározni, mi a nők feladata (a férfihoz képest, vagy tőle függetlenül)?

Napjainkra a teológusok nagyrészt egyetértenek azzal, hogy a feminizmus és azon belül a nők emancipációjával foglalkozó „követelmények” a 20. században óriási sikereket értek el, különösen is, ami a nők társadalmi szerepvállalását és döntésjogát illeti, valamint a nők és a férfiak egyenjogúságának terén — legalábbis a nyugati civilizációban. Ezen sikerek láttán, joggal beszélhetünk ma (különösen a szociáletika területén) posztfeminista korszakról. A posztfeminizmusra jellemző, hogy továbbra is érzékeny marad a nemek közötti egyenlőtlenség fellelhető útvesztőire, és már egy biztosabb talajon állva, az elért sikerekre építve, más érvelési rendszerrel dolgozhat. További fejlődés szükséges a munkavállalás, a karrier, a család területén, mégpedig etikai perspektívák és össztársadalmi érdekeltségek mentén.³ Hosszú utat jártak be a nők helyzetével foglalkozó egyházi diskurzusok is, míg mára eljutottak a napjainkra jellemző, egyházon belüli vitákhoz, melyek célja egy olyan egyház építése, mely a nyugati szekularizált társadalmat, és benne a férfit és a nőt, továbbra is meg tudja és meg akarja szólítani. A következőkben a teljesség igénye nélkül tanítóhivatali megnyilatkozások mentén próbálom körvonalazni a nők egyházi (és társadalmi) szerepével kapcsolatos főbb egyházi diskurzusokat, melyek a II. Vatikáni zsinattal kezdődtek és napjainkig tartanak.

³Vö. Edeltraud Koller:
Ist der Feminismus überholt? Theologisch-Praktische Quartalschrift 165 (2017/3), 9–20, 9.

Auditorium viri⁴

⁴A férfiak hallgatósága.

A II. Vatikáni zsinat kétségtelenül tükrözi az 1960 és 1965 között társadalmilag tetten érhető nőképet. Napjainkban ezt a „retro” jelzővel illelhetnénk. A kor nagy klasszikus játékfilmjei, mint például a James Bond-filmek, kiválóan felidéznek a nők szerepét és korabeli viszonyát a férfihoz. Elég csak arra a jelenetre gondolni, mikor 1964-ben James Bond a medence szélén épp egy szőke nő masszázst élvez, amikor társa megjelenik és tárgyalni akar a főhőssel. Bond azzal küldi el a szőkeséget, hogy ez most „férfiügy”. Ez a kép kiegészül a mindenki számára ismert női reklámalakokkal. A virágos ruhácskában a tűzhely mellett álló nő (feleség), aki férjét hazavárja, vagy a selyemöltözetben az ágyon fekvő és a férfira várakozó nő (szereplő). De bizonyára emlékszünk olyan korabeli reklámfotókra is, melyeken a férfi egy modern háztartási gépet ajándékozik a nőnek, és fel tudunk idézni olyan sztereotípiákat, miszerint a lányanyák megesett lányoknak számítanak, vagy hogy nem illik, hogy a fiúk lányokat látogassanak a szobájukban.⁵

⁵Vö. Theresia Heimerl:
i. m. 23.

Ezek mind a '60-as évek nőképeiről, és természetesen férfiképeiről árulkodnak. A nők a férfiakra vannak utalva, tőle függenek anya-

gilag, szellemileg, érzelmileg. A nő díszíti a férfit, a férfi segítőtársa, a férfi kellemes hallgatósága (*auditorium viri*). A *Don Camillo*-filmek aztán bevezetnek az egyházközei nők igazából mellékes helyzetébe. A nők akkor válnak érdekessé, amikor hajadonként konfliktusba keverednek. Láthatjuk azonban a templomba járó özvegy nő hűségét is és a jámbor feleségeket. Feltűnik a kommunista, nadrágot viselő hölgy, aki meglepő módon részt vesz a „férfiügyekben”, és akinek a férje gondját viseli a háznak és a gyerekeknek.⁶ Ez tehát az a társadalmi kontextus, amelyben elvárjuk olyan férfiaktól, akik életük nagy részét papként élték le, hogy meggrajzoljanak az egyház számára egy olyan nőképet, mely a férfi és a nő közötti egyenjogúságról, a nők autonómiájáról szól. És bármennyire is meglepő, de ezek a férfiak sikerrel járnak.

⁶Vö. uo. 26.

Az első kísérlet egyházi részről, melyben a nők jogai említésre kerülnek, XXIII. János *Pacem in terris* kezdetű enciklikája, 1963-ból. Világos példa arra, hogy az egyház, megelőzve az imént vázolt társadalmi sztereotípiákat, világosan beszél a nők részvételének szükségességéről az állam és a társadalom kérdéseit illetően, mégpedig azért, mert ehhez a nőknek méltóságuknál fogva természet szerinti joguk van: „Azután ott vannak az államban a nők, nincs senki sem, aki ezt ne tudná; ez talán hamarabb jelentkezett azoknál a népeknél, melyek a keresztény hitet vallják, későbbben ugyan, de mindenütt, azoknál a népeknél is, melyek más kultúrának és életmódnak az örökösei. A nők ugyanis, mivel napjainkban mindinkább tudatában vannak emberi méltóságuknak, nem tűrik el, hogy élettelen tárgynak, vagy eszköznek tartsák őket, sőt mindinkább követelik, hogy az emberi személyhez méltó jogok és kötelezettségek őket is megillessék mind az otthon falai közt, mind az államban” (PT 41). Úgy tűnik, mintha az egyház véget akarna vetni a „férfiügyeknek”, és kiáll, az emberi méltóság argumentumával, a nők társadalmi szerepének a felértékelése mellett.

Az egyház ekkor a nők számára tulajdonképpen hatalmat vindikál, nem sejtve persze, hogy ezzel a hatalom kérdését egyben érdekessé teszi a nők szerepét tematizáló első nagy egyházon belüli viták számára is.⁷ A *Pacem in terris* merész, haladó és a nőknek méltóságuknál fogva hatalmat vindikáló álláspontjával kapcsolatosan tehát a problémák később adódnak, mégpedig a nők egyházi szerepével kapcsolatos első komoly viták idején, 1968 után. Ekkor válik ugyanis egyértelművé, hogy az enciklika annyira általános marad megfogalmazásaiban, hogy könnyen megkerülhető és kevésbé tekinthető mérvadónak a kialakult viták kapcsán. A *Pacem in terris* a maga korában még nem foglalkozott a nőket érintő speciális, a keresztény antropológia tárgykörébe tartozó kérdésekkel, hanem egyszerűen az igazság és az emberi méltóság jegyében megkérdőjelezte a faj és nem szerinti differenciálódásra okot adó kategóriák létjogosultságát.

A *Gaudium et spes* (1965) kezdetű pasztorális konstitúció kétségtelesenül a II. Vatikáni zsinat egyik legfontosabb dokumentuma. A korabeli társadalmi nőképen túlmutat a konstitúcióban meggrajzolt önálló

⁷Vö. uo. 29.

nő képe, aki már elsősorban nem a férfi kiegészítőjeként jelenik meg. A nő elvitathatatlan személyi méltóságával érvelve, a zsinati konstitúció mintegy megerősíti a *Pacem in terris* követelményeit, miszerint szükséges a nők közéletben való részvételének a támogatása: „A nők már az élet szinte minden területén tevékenykednek, fontos azonban, hogy teljesértékűen vállalhassák a természetüknek megfelelő munkaköröket. Mindenki köteles elismerni és segíteni a nők sajátos és szükséges részvételét a kulturális életben” (GS 60). Sajnos ez a mondat áldozatául esett a következő évtizedek különféle interpretációinak, fontos azonban szem előtt tartani azt az imént felidézett társadalmi kontextust, melyben a szöveg született. Figyelemreméltó továbbá az, hogy az imént idézett szövegen túl nincs más, önállóan a nőkről szóló zsinati szövegpasszus. Ha a nők szerepe előkerül, akkor az mindig a házasságról szóló zsinati tanítás kontextusában történik: „A házasság és a család intézményének méltósága nem mindenütt egyforma fényrel ragyog, mert a többnejűség, a válás járványa, az úgynevezett szabadszerelem és egyéb erkölcsi eltévelyedések elhomályosítják; továbbá a hitvesi szerelmet igen gyakran megszentelteleníti az önzés, a hedonizmus és a meg nem engedett fogamzásgátlás. Ezekon kívül a mai gazdasági, társadalom-pszichológiai és polgári állapotok is súlyos zavarokat okoznak a családban” (GS 41).

Az amúgy dialógusbarát és a világ felé nyitott zsinati tanítás ezen a ponton világos társadalomkritikát gyakorol a házasság intézményének a védelmében, elutasítva a „szabadszerelem” bármely formáját, valamint a hedonizmus formáit. Mai szemmel nézve szinte érthetetlen az a lelkesedés, mellyel az amúgy progresszív teológusok értékelték ezeket az igencsak világosan a világ felett ítélkező nézeteket. Érthetőbbé válik a lelkesedés, ha az imént idézett zsinati szöveget összehasonlítjuk az addig „forgalomban lévő” háromkötetes *Summa Theologiae Moralís*⁸ házasságról, valamint a férfi és a nő kapcsolatáról szóló lelkipásztori irányelveket tartalmazó „családpasztorációs” kézikönyvvel. A zsinat előtti szakkönyv, ignorálva a házaseset intimitásának spirituális vonatkozásait, száraz és komoly tényyszerűséggel mutatta be a házasságot. A nőiességről, avagy a nőkre sajátosan jellemző princípiumokról kizárólag biológiai értelemben, vagy a bűn (prostitúció és nemi erőszak) kapcsán ejtett szót. Míg a prostitúciót egyértelműen a súlyos bűn kategóriába sorolta, a nemi erőszakra vonatkozóan a nőket mentesítette a bűn terhe alól (*immunis peccato*), legalábbis amennyiben bensőleg ellenkeztek a cselekménnyel. A lelkipásztori szakkönyvben amúgy a nő úgy jelenik meg, mint a férfi segítője. A lelkipásztorok ezekkel az irányelvekkel maximálisan fel voltak készítve arra, miről kell kikérdezni a bűnbánatra jelentkezőket. Minden pontosan lemérhetőnek, kiszabhatónak tűnt, világos határokkal a bűnös és a megengedett között. A nemek jogi tárgyként jelentek meg. A házasságban megélt intimitás, a nemek viszonya egymáshoz a megengedett vagy a nem megengedett kategóriába estek, és világos volt mindenki számára, melyik kategóriába mi tartozik.⁹

⁸Vö. Hieronymus Noldin – Albert Schmitt: *Summa Theologiae Moralís*. Rauch, Innsbruck, 1975.

⁹Vö. Theresia Heimerl: i. m. 39.

Újszerűen hatott tehát a lelkipásztori konstitúció tanítása a házasság intézményéről a férfi és a nő szerepére vonatkozóan: „A házastársi szeretet és élet bensőséges közössége, melyet a Teremtő alapított és törvényeivel körülvelt, a házassági szövetség, azaz a visszavonhatatlan személyes beleegyezés által jön létre. Így az emberi tettekből, mellyel a házastársak kölcsönösen átadják és elfogadják egymást, Isten rendeléséből szilárd intézmény keletkezik a társadalom színe előtt is; ez a szent kötelék mind a házastársak és a gyermek, mind a társadalom javát tekintve nem az emberi szabad akarattól függ. Maga Isten a szerzője a házasságnak, mely különböző javakkal és célokkal rendelkezik, s ezek igen nagy jelentőségűek az emberi nem fönntmaradása, az egyes családtagok személyes fejlődése és örök sorsa, s magának a családnak és az egész társadalomnak méltósága, biztonsága, békéje és jóléte szempontjából. A házasság intézménye és a házastársi szerelem természetesen a gyermek nemzésére és nevelésére irányul, és ezekben teljednek be. Így tehát a férfi és a nő, akik a házassági szövetség révén »már nem két test, hanem csak egy« (Mt 19,6), személyük és tevékenységük bensőséges kapcsolatában egymás kölcsönös segítségére és szolgálatára vannak, egységüket átélik és egyre szilárdabban magukénak érzik. Ez a bensőséges egység, mint két személy kölcsönös ajándékozása és a gyermekek java megkívánja a házastársak teljes hűségét, és sürgeti fölbonthatatlan egységüket” (GS 48).

A házasság transzcendens természete, a nő mint az emberi szeretetközösség alkotó és alakító szubjektuma, érthető módon újítást és nagy előrelépést jelentett a nőkről szóló teológia fejlődésében is, „egyfajta szabadulást a későskolasztikus paráznaság korszettjéből”.¹⁰ A házasság megszemélyesítése és érzelmi feltöltése a zsinat előtti teológiához viszonyítva, Isten jelenlétének (túl)hangsúlyozása a szent szövetségben, nagyban hozzájárul a házasságról és a családról szóló diskurzus síkján egy stilizált és ideologizált családkép kialakulásához, melyet a 20. század nemiséggel kapcsolatos társadalmi turbulenciái, keresztekkel és szenvedéssel teli hétköznapi (házasságon belül is) megkérdőjeleznek.¹¹

¹⁰Uo. 42.

¹¹Uo. 45. A realitás sebeinek komolyan vétele és ennek egyházi recepciója a 2015-ös Püspöki Szinódusig azonban még várat magára.

1968

Gyakran illeti kritika ezt a „szerencsétlenül” járt évszámot. A zsinat utáni események Európa nyugati részén felgyorsultak. A szexuális forradalom éve, a hierarchikus társadalmi rendszer megkérdőjelezése, a korábban magától értetődőnek vélt autoritások megengedése egy olyan komplex folyamatot indított el, mely nélkül elképzelhetetlen lenne a nyugati demokráciaként értékelt társadalmi fejlődés. A nő és férfi kapcsolatának igazi forradalma a fogamzásgátló tabletta feltalálása volt, ami lavinaszerűen alakította át a nemek közötti viszony konvencionális voltát. A nők előtt megnyílt a nemi aktus megélésének egy olyan útja, mely addig, a terhesség rizikója miatt, elképzelhetetlen volt. A fogamzásgátló tabletta megjelenésével minden megváltozott. A nők társadalmi és tudományos téren betöltött szerepe fellendült, és kezdetét vette a gender-diskurzus.¹²

¹²A *gender* a biológiai nem és nemszerinti szocializálódás közötti különbség tematizálása és kutatása, mely a merev, egyoldalúan csak biológiai értelemben definiált nem fogalmának dekonstrukciójához vezetett.

Alternatív életformák megjelenése kérdőjelezi meg lassan-lassan a zsinaton még idillikusan ábrázolt házasságmodellt. A nő szerepe és helyzete az egyházban Pandóra szelencéjévé válik.

Az egyház félelmei a '68-as társadalmi eseményekkel kapcsolatban a *Humanae vitae* (1968) kezdetű pápai enciklikában tükröződnek vissza. Különösen német nyelvterületről érte komoly kritika az enciklikát. Klerikális felsőbbrendűséget véltek felfedezni a fogamzásgátlás tiltásában, és úgy gondolták, az enciklika tiltása a nőt fosztja meg azon joguktól, hogy maguk döntsenek szexualitásukról (ami a férfiak esetében a teherbe esés külső, látható következménye nélkül tulajdonképpen már rég adva volt). Kifogásolható mindemellett az a férfikép, amely az enciklika egyes kijelentései mögött kimondatlanul is kiolvasható, és amelynek következtében az egyház szükségét vélte egyértelműen fellépni a nők védelmében: „Attól is tartani kell, hogy azok a férfiak, akik hozzászoktak a fogamzásgátló eszközök használatához, megfelelnek a nők tiszteletéről, s nem törődve a nők testi-lelki egyensúlyával saját vágyaikat kiszolgáló eszközzé teszik őket. Az ilyeneknek a nő többé nem sors-társ, aki felé tisztelettel és szeretettel kell közelíteni” (HV 17).

Annak feltételezése, hogy a mesterséges születésszabályzás gyakorlata veszélyezteti a férfi nő iránti tiszteletét, érdekes fénybe állítja a nő és férfiak egymáshoz való viszonyát, valamint a férfi és a nő szerepét nemcsak az egyházban, hanem a társadalomban is. Belegondolva az enciklika félelmeinek mozgatórugóiba, sértve érezhetik magukat a férfiak, kiknek vágyai elől védeni és óvni kell a nőt. Szó sincs tehát a nő gonosz és csábító bűnös vágyat keltő erejéről, amely elől a férfiakat kell védeni; épp fordítva, a nők szorulnak rá az egyház protekcionizmusára. A férfi és a nő intim kapcsolatának őrzését az enciklika a papokra bízta, akiknek egyben a lelkére köti azt is, hogy bensőleg és külsőleg is tegyenek eleget a Tanítóhivatal követeléseinek saját életükre vonatkozóan, ezzel is példát statuálva azok számára, akik elszenvedik a társadalmi életben a nemek közötti szereposztás turbulenciáit: „A ti elsődleges feladatotok, hogy a maga teljességében és nyíltan hirdesétek az egyház házasságra vonatkozó tanítását. Szolgáltatotok teljesítése közben ti legyetek az elsők, akik példát adtok az őszinte engedelmességre, melyet az egyház Tanítóhivatala belül és kifelé, a szívben és cselekedetekben megkíván. Erre az engedelmességre ugyanis — hisz tudjátok jól — nem annyira a felhozott érvek, mint inkább a Szentlélek világossága kötelez titeket; amely világosságot különösen élvezik az egyház pásztorai az igazság terjesztése közben” (HV 28).

Theresia Heimerl osztrák teológus és kultúranropológus megjegyzi: „A *Humanae vitae* önmagát hozta káros következményekkel teli helyzetbe azzal, hogy az engedetlenség mérföldkövévé vált a parancsok gerincének vonulatán: a házastársak papjaik iránti, a papok püspökeik iránti engedetlensége, akiknek a szerepe kiemelt helyen van és kiknek »legfontosabb feladata« (HV 30) az enciklika életbe ültetése kell legyen, végül pedig mindenki engedetlensége a Tanítóhivatallal szemben.”¹³ Először lesz nyilvánvalóvá az, hogy

¹³Theresia Heimerl:
i. m. 69.

a szexualitásról, a gyermekvállalásról, a nők szerepéről, a biológiai nőiességről szóló diskurzusok felett már nem az egyház őrködik. A nőket védelmező egyház visszatér a polgáriasodott viktoriánus kor nőképéhez azzal, hogy a női ideált elsősorban a törekeny, a férfi védelmére szoruló feleségben látja megvalósulni. A következő évek női, különösen is Nyugat-Európában azonban másként élnek, mint ez az ideál. A realitás mássága pedig eddig nem ismert, komoly kérdések elé állítja a '70-es, '80-as, '90-es évek egyházát a nők egyházi szerepével kapcsolatosan is.

Ordinatio mulieris

¹⁴Uo. 85.

¹⁵A témáról bővebben lásd Margit Eckholt: *Neue Bewegung in der Frage dem Frauendiakonat*. Theologisch-Praktische Quartalschrift 165 (2017/3), 125–152.

¹⁶Egész könyvtárnyi irodalom született a nők diakonisszává történő szentelésének a témakörében. Érdemes kiemelni Yves Congar, Herbert Vorgrimler és Peter Hünermann pontos és szakszerű teológiáját ezzel kapcsolatosan. Vö. Peter Hünermann: *Gutachten zum Diakonat der Frau*. Synode 7 (1973), 42-47.

¹⁷Vértesaljai László: *Ferenc pápa a női szerzetes elöljárókhöz: a misszió szolgálat, nem szolgaság*. <https://www.vaticannews.va/hu/papa/news/2019-05/papa-noi-szerzetesrend-eloljaro-talalkozo-szolgalat-diakonus.html> (2019.08.02)

A nők pappá szentelésének kérdése kétségtelenül a nők egyházi szerepével kapcsolatos nagy témák egyike. Az egyházi Tanítóhivatal először 1976-ban reagált a kérdésre, mégpedig az *Inter insigniores* kezdetű írással. Közel húsz év telik el ettől kezdődően, míg majd II. János Pál 1994-ben kelt *Ordinatio sacerdotalis* kezdetű apostoli levelével végérvényesen megoldani véli az egyházi diskurzusban a kérdést azzal, hogy „Krisztus azokat választotta ki, akiket akart” (OS 2), és ebből indokoltnak tűnik, hogy az egyházi rend szentsége csak férfiak számára nyitott. Az *Inter insigniores* nyomán és azt követően könyvtárnyi irodalom foglalkozott a nők pappá szentelése ellen szóló, napjainkban többé-kevésbé aduásznak számító, minden történeti-kritikai érvet meghaladó argumentumával, miszerint „Jézus nem választott apostolai közé nőket”.¹⁴ A dokumentum beismeri egyrészt az egyháztörténelem folyamán képviselt nőkkel kapcsolatos, a modern korban meghaladottnak számító egyházi előítéleteket, és méltánytalannak tart mindenféle barátságtalan és a nőket leértékelő magatartást, másrészt rámutat Jézus nőkkel szemben tanúsított barátságos magatartására, ami az adott történelmi kontextusban forradalminak számított. Ennek ellenére az apostolai közé Jézus nem hívott meg nőket, még magát Máriát sem, az üdvtörténetben betöltött egyedülálló szerepe ellenére sem. Ebben az összefüggésben helyezi el a dokumentum a nők pappá szentelése elleni érvelését.

Összegezve elmondható, hogy Róma meghallotta a '70-es években elinduló, a nők pappá szentelését tematizáló hangokat, melyekre nem késlekedett reagálni, akárcsak a '90-es években II. János Pál pápa sem az *Ordinatio sacerdotalis* kezdetű dokumentumával. Ez utóbbi, felidézve az egyház hagyományhűségét, kiemeli ismételtlen a nők szerepét a társadalomban és az egyházban, hangsúlyozza a nők sajtóságos hivatását a társadalom emberibb tétele és megújulása kapcsán, de Jézus szándékának értelmében a katolikus egyház világosan elzárkózik a nők pappá szentelése elől. Az említett két egyházi dokumentum teológiai értékelésének részletes bemutatásától itt most eltekintünk. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy annak ellenére, hogy II. János Pál lezártnak nyilvánította a nők ordinációjával kapcsolatos vitát, napjaink teológiai és kultúranropológiai diskurzusai bizonyítják, hogy a téma korántsem lezárt, s ezért az említett egyházi dokumentumok érvelését érdemes volna az újabb tudományos eredmények fényében újra átgondolni.

Nők diakonátusa

¹⁸Vö. Norbert Ohler
(szerk.): i. m. 343.

¹⁹Például a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Római Katolikus Teológia Karán Dr. Zamfir Korinna egyetemi tanár személyében.

²⁰Vö. Christoph Arens:
Steigender Anteil – aber immer noch unterrepräsentiert.
<https://www.domradio.de/themen/reformen/2019-03-12/steigender-anteil-aber-immer-noch-unterrepraesentiert-zahlen-und-fakten-zu-frauenkirchlichen> (2019.08.02)

²¹Vö. Thomas Migge:
Barbara Jatta. Erste Frau an der Spitze der Vatikanischen Museen.
https://www.deutschlandfunkkultur.de/barbara-jatta-erste-frau-an-der-spitze-der-vatikanischen.1013.de.html?dram:article_id=375811
(2019.08.02)

Nők vezető egyházi beosztásban

²²Vö. Gedő Ágnes – Alessandro Di Bussolo: *Női vezetők a világon: Az ENSZ nőkkel foglalkozó ülészá-*

Ferenc pápa, reagálva a nők egyházban betöltött szerepével foglalkozó hangokra, úgy döntött, hogy a nők diakonátusának kérdését felül kell vizsgálni. Ennek érdekében 2016 augusztusában létrehozott egy tudományos nemzetközi bizottságot, megbízva őket a feladattal, hogy történeti szempontok szerint vizsgálják ki a „diakonisszák ügyét”.¹⁵ A nők állandó diakonisszává való szentelése nem új keletű téma az egyházban, a II. Vatikáni zsinat nyomán, különösen az egyházzal szülő dogmatikus konstitúció, valamint az egyház missziós tevékenységéről szóló zsinati dekrétum tanításának fényében vált ez a kérdés aktuálissá. A *Lumen gentium* kezdetű, egyházzal szülő dogmatikus konstitúció újraélesztette az állandó diakonátust mint teljes értékű szentségi szolgálatot (vö. LG 29), hangsúlyozva a *Christos diakonos* jelentőségét, különösképpen is az egyház missziós küldetése kapcsán (vö. AG 16). A zsinat ezzel megújítja az egyházi rend hármas lépcsőjének egységét, mely a Tridenti zsinat óta az úgynevezett hierarchikus ordó triászaként (diakónus, pap, püspök) volt ismert a teológiában. Visszatérve az első századok egyházi gyakorlatához, valamint az egyházban meglévő különféle szolgálatok sokszínűségéhez, külön jelentőséget kap a diakonátus, mely a zsinat után már nem csupán a papszenteléshez szükséges első lépcsőfok, hanem önmagában is értékes szolgálat.

Mivel az állandó diakonátus elsősorban a cselekvő szeretet útja, és Krisztus példájára a szegények, a kitaszítottak, a betegek gyógyulására irányul, nem pedig a szolgálati papság felé vezető lépcsőfok, jelentkeztek a nők állandó diakonisszává való szentelését kérő hangok.¹⁶ Érvelésükben az első századok egyházi gyakorlatára hivatkoztak, amikor működtek az egyházban diakonisszák. Ferenc pápa bizottsága időközben a munkát 2018 decemberében befejezte. 2019 májusában Ferenc pápa a női szerzetesi előjárók találkozásán hivatalosan is beszélt a bizottság munkájának eredményeiről, és arról, hogy a női diakonátus, valamint a nők egyéb egyházi szerepvállalása terén tovább kell haladni: „Egy szentségi dokumentumhoz szükség van teológiai és történelmi alapokra, éppen ezért további kutatás szükséges még. Ám elhibázott dolog arra gondolni, hogy a nők szerepe az egyházban csak funkcionális jellegű (...) mert az egyház nő, női jellegű. Ez nem egy kép, hanem valóság. A Bibliában az egyház, az *Ecclesia* jegyes, Jézus Jegyese. A nők teológiájában is tovább kell haladunk.”¹⁷

1970-ben Uta Ranke-Heinemann volt a világon az első nő, aki teológiai (egyháztörténelmi és újszövetségi) tanszéket kapott, mégpedig Németországban az Esseni Egyetemen.¹⁸ Napjainkban teljesen megszokott már, hogy a teológiát művelők sorában jelen vannak a nők is. A teológiai diszciplínák széles skáláját oktatják szerzetesnők és laikus nők, házások és hajadonok egyaránt. A nők jelenléte a teológiai fakultásokon Kelet-Európában sem feltűnő már, ott találjuk a nőket már az egyetemi tanárok soraiban is.¹⁹ Nyugat-Európában az úgynevezett kötelező női kvótát túlnyomó részben már az egyházi

kán most először képvisel-
teti magát a Vatikán.
<https://www.vaticannews.va/hu/vilag/news/2019-03/szentszeki-kepviselo-az-ensz-noi-uleszakan.html> (2019.08.02), valamint Gedő Ágnes: *Ferenc pápa előadása Nápolyban a Veritatis gaudium teológijáról*. <https://www.vaticannews.va/hu/papa/news/2019-06/ferenc-papa-napoly-eloadas-a-veritatis-gaudium-foldkozi-terseg.html> (2019.08.02)

Összefoglalás

²³Vö. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccdds/documents/articolo-roche-maddalena_ge.pdf (2019.08.02)

fakultások is figyelembe veszik. Gyakran találkozunk különféle egyházi intézményeket vezető nőkkel, úgy Kelet-, mint Nyugat-Európában. A vezető egyházi beosztásban dolgozó nők száma növekedőben van.²⁰ Ferenc pápa ugyanakkor nem győzi hangsúlyozni, hogy ezen a téren is tovább kell fejlődni.

Bizonyára nem csak jelzésértékűek azok a lépések, melyek pápasága alatt e tekintetben a pápai államban történtek. A világ legnagyobb múzeumai közül egyedül a Vatikáni Múzeum vezetője nő.²¹ Rajta kívül további öt nő dolgozik jelenleg vezető beosztásban a Vatikánban. Ferenc pápa ígérete szerint a tervezett kuriális reform e tekintetben is előrelépést fog jelenteni. A híresztelések valódisága, miszerint a reform részeként még az is elképzelhető, hogy előbb-utóbb néhány vatikáni dikasztérium élére nő kerülne, idővel ki fog derülni. Tény az, hogy Ferenc pápa nem akarja nélkülözni a nők hangját a legfelsőbb döntéshozó fórumokon, és a teológia fejlődésének frontvonalán sem.²² Engedjük magunkat meglepni.

Kétségkívül sok mindenről lehetett volna még írni. Kimaradt II. János Pál pápa *Mulieris dignitatem* (1988) kezdetű enciklikája, az első olyan vatikáni dokumentum, mely kizárólag a nővel foglalkozik, és tulajdonképpen normatív meditáció a női eszményről, s bár figyelmen kívül hagyja a nők összetetten sokszínű modern élethelyzetét, mégis figyelemreméltó olvasmány lehet. Kimaradt — bár a nők pappá szentelése elleni érvelés szempontjából is rendkívül érdekes esemény — Mária Magdolna emléknapjának ünnepi rangra való emelése, melynek kísérő levele, az *Apostolorum Apostola* (2016) már címében is „apostoli rangra” emeli a feltámadás első tanúját, Mária Magdolnát.²³

A nők szerepéről az egyházban és a társadalomban, amint azt bemutatni próbáltuk, számos diskurzus indult a II. Vatikáni zsinat idején és azt követően is. Főleg társadalmi szinten olyan előrelépések történtek a nők emancipációjának terén, melyeket értékelve ma már posztfeminista korszakról beszélhetünk. Ennek a korszaknak Európában főként a (szociál)etika terén mutatkoznak meg sajátos kihívásai, melyekre az államoknak, a politikának, a demokratikus jogállamoknak reagálniuk kell. A nők helyzetével foglalkozó egyházi diskurzus napjainkban komoly figyelmet kap az egyház legfelsőbb szintjein is. Sok a pótolnivaló még ahhoz, hogy az egyházon belül is kijelenthessük: az építő feminista törekvések sikereinek köszönhetően az egyházban beköszöntött a posztfeminista korszak.